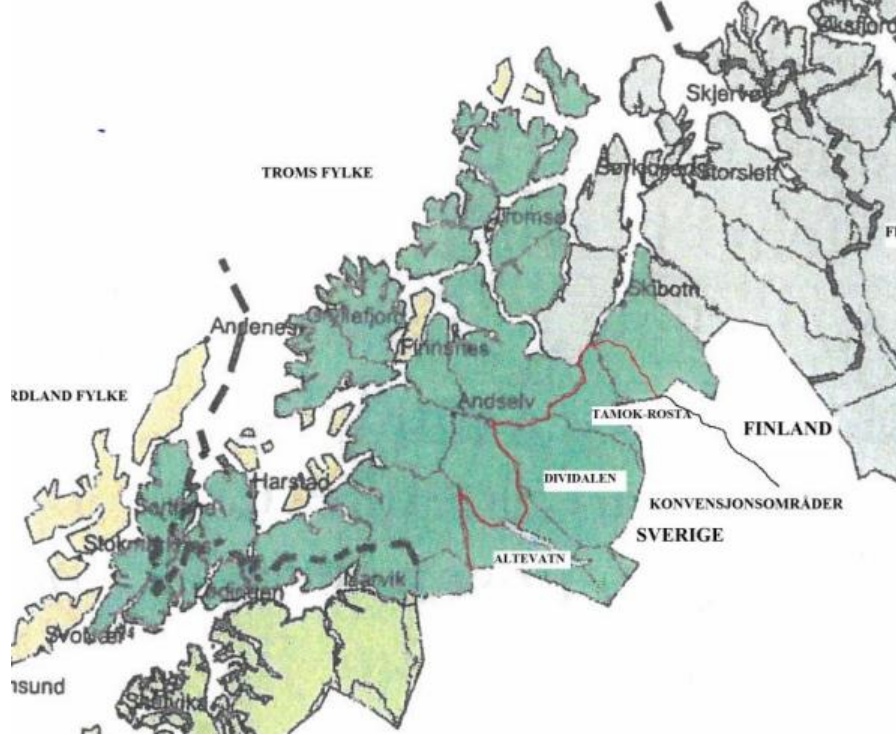

Verdikjedeanalyse for reindrifta i Troms

Jan Åge Riseth, NORCE (tidl. Norut)

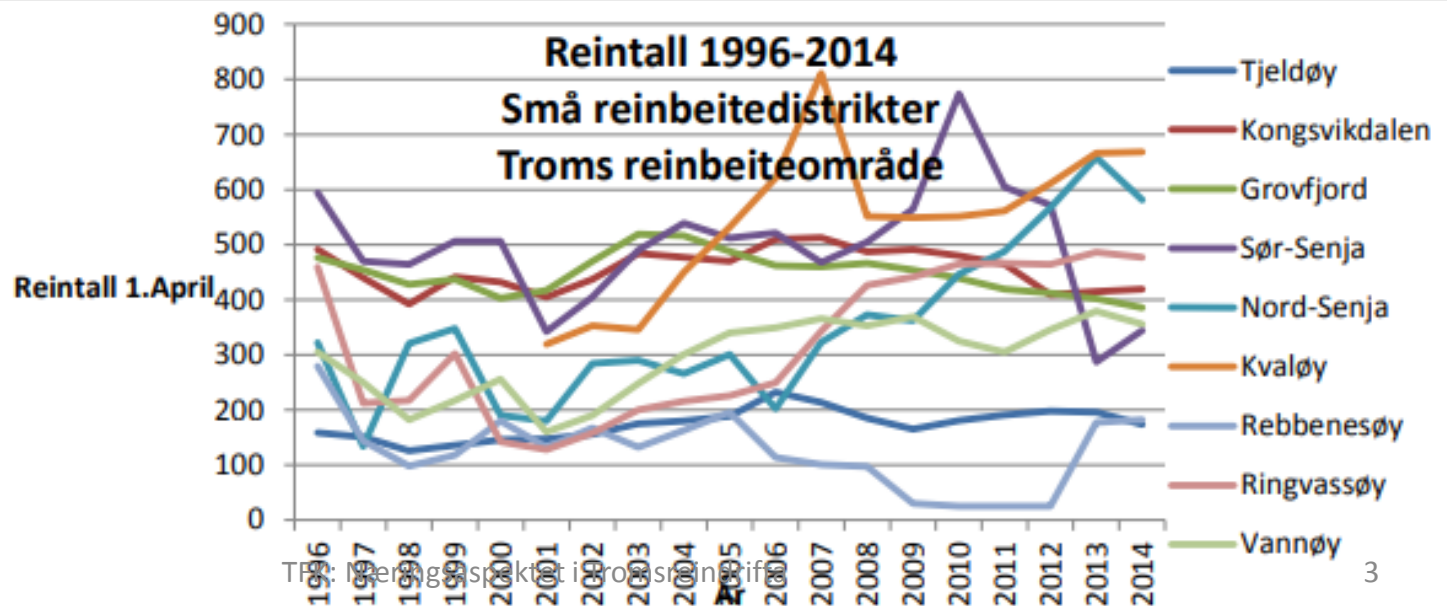
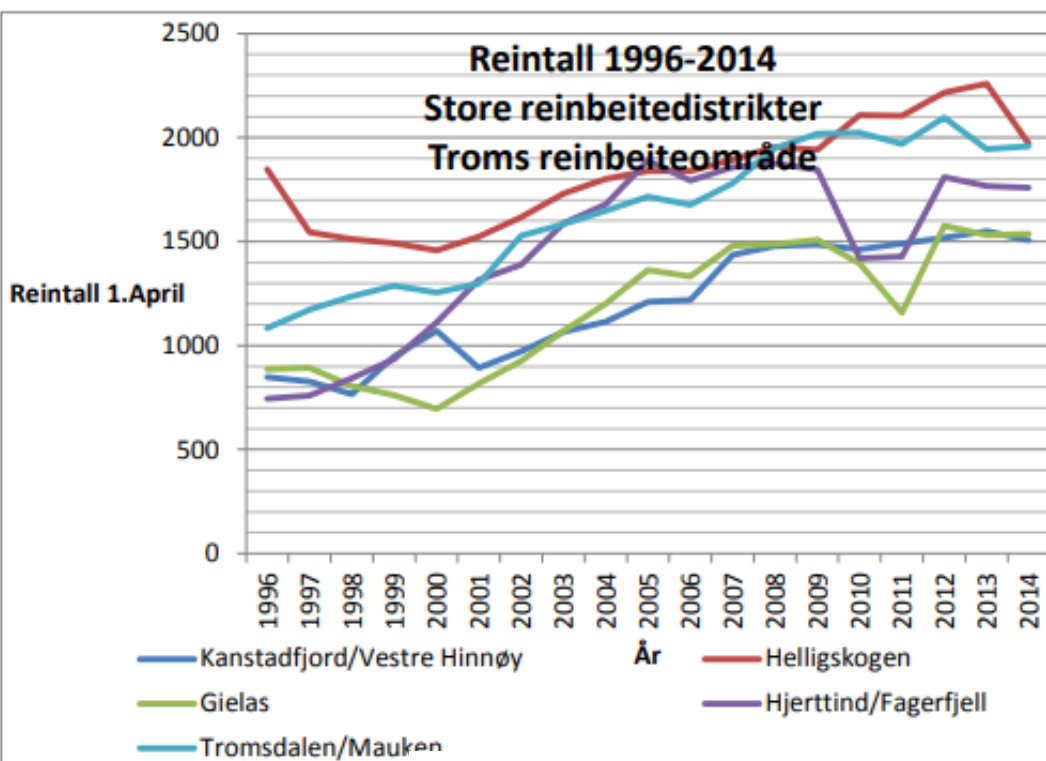
Reindriffta i Troms

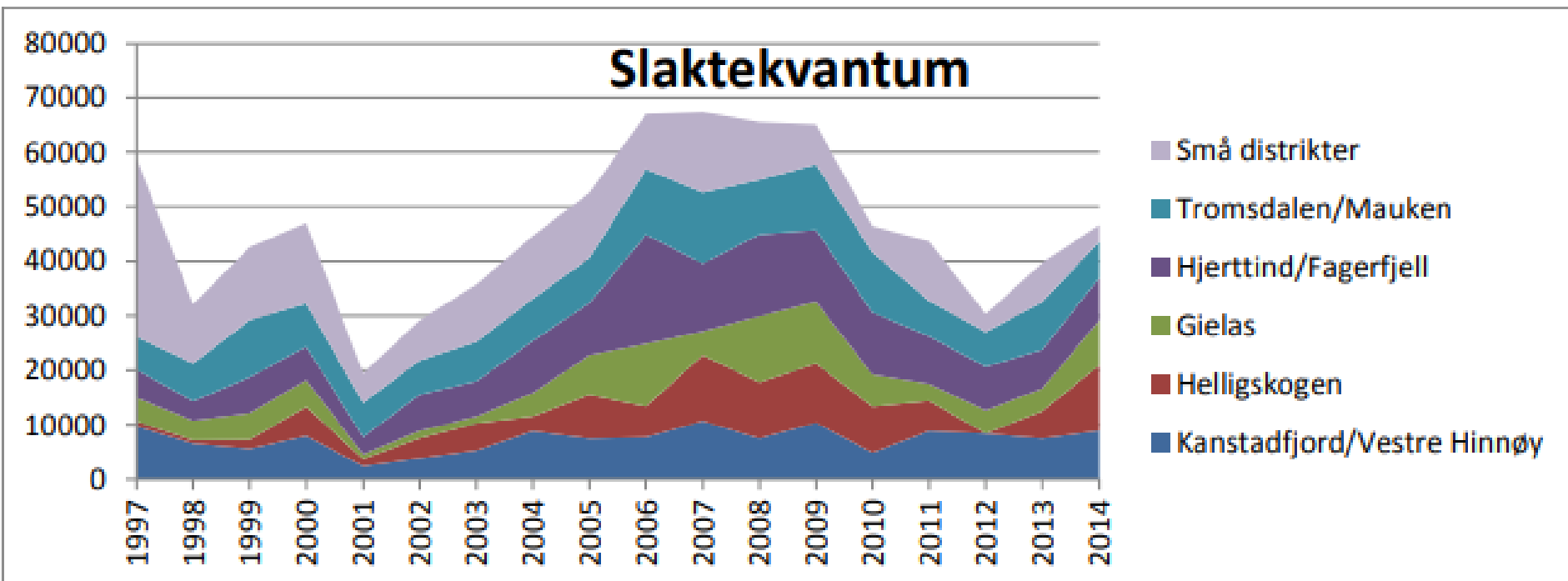
- Deler av Nordland fylke inngår i Troms RBO
- RBDene i Nord-Troms utgjør omtrent halvparten av reindriffta i Vest-Finnmark
- 4 samebyer i Norrbotten har det meste av sine sommerbeiter i Troms

Tall fra 2018	Siidaandeler (Foretak)	Personer	Sommersiida	Reintall
Troms RBO	50	211	14	11773
Nord-Troms (V-F RBO)	104	699	14	39351
Samebyer*	207	1035		45000
Sum	361	1945		96124
*tall fra 2011				

Troms RBO: 5 store og 9 små distrikter

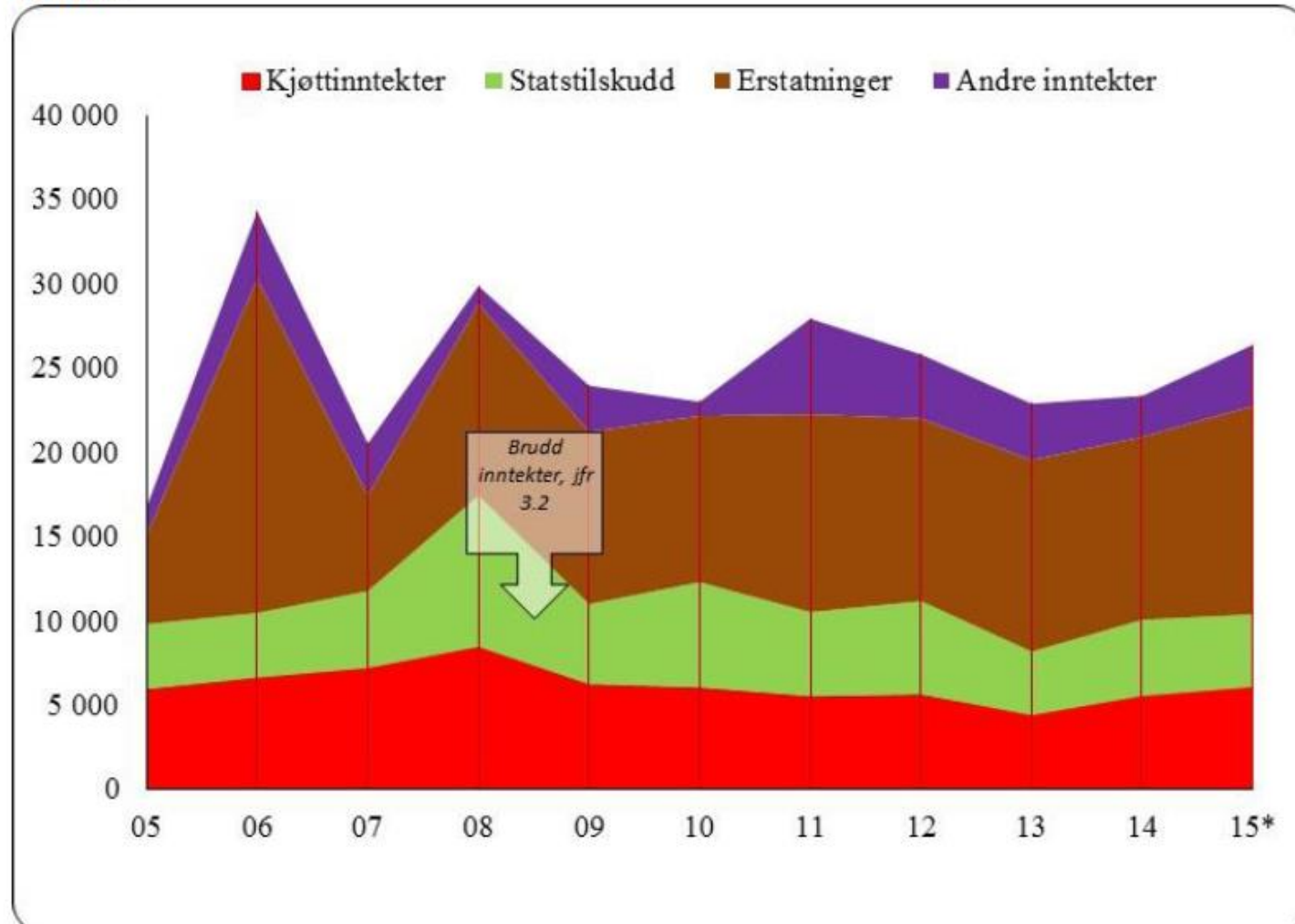
Slaktekvantum

Figur 6. Slaktekvantum (i kg) for store distrikter og summen av alle små distrikter for perioden 1996/97-2013/14 (Landbruksdirektoratet 2015, Reindrifftsforvaltningen 1997-2014). NB! Av tekniske grunner står driftsårene oppført med sluttåret slik at 1996/97 føres som 1997, 1997/98 som 1998 osv.

Totalregnskap 2014

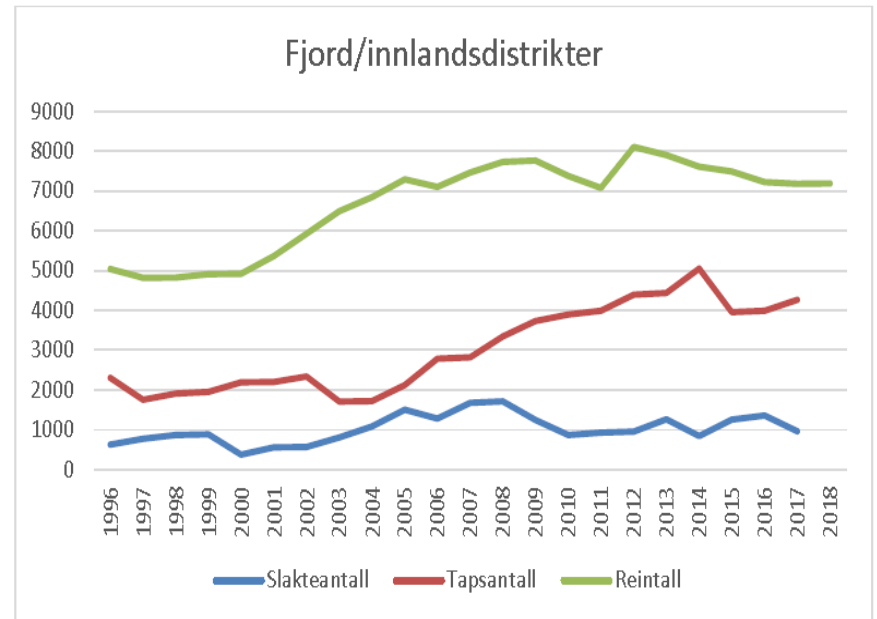
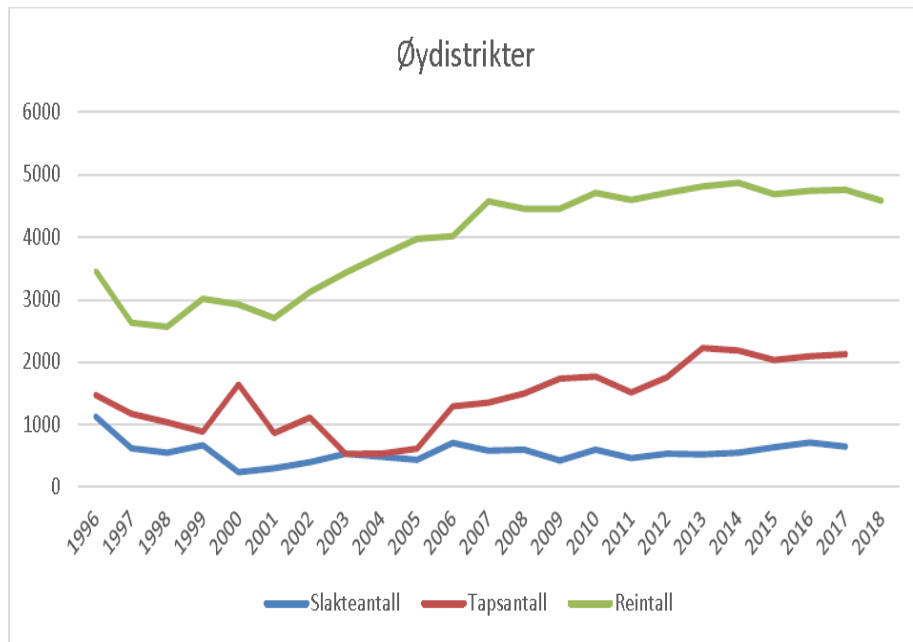
Troms

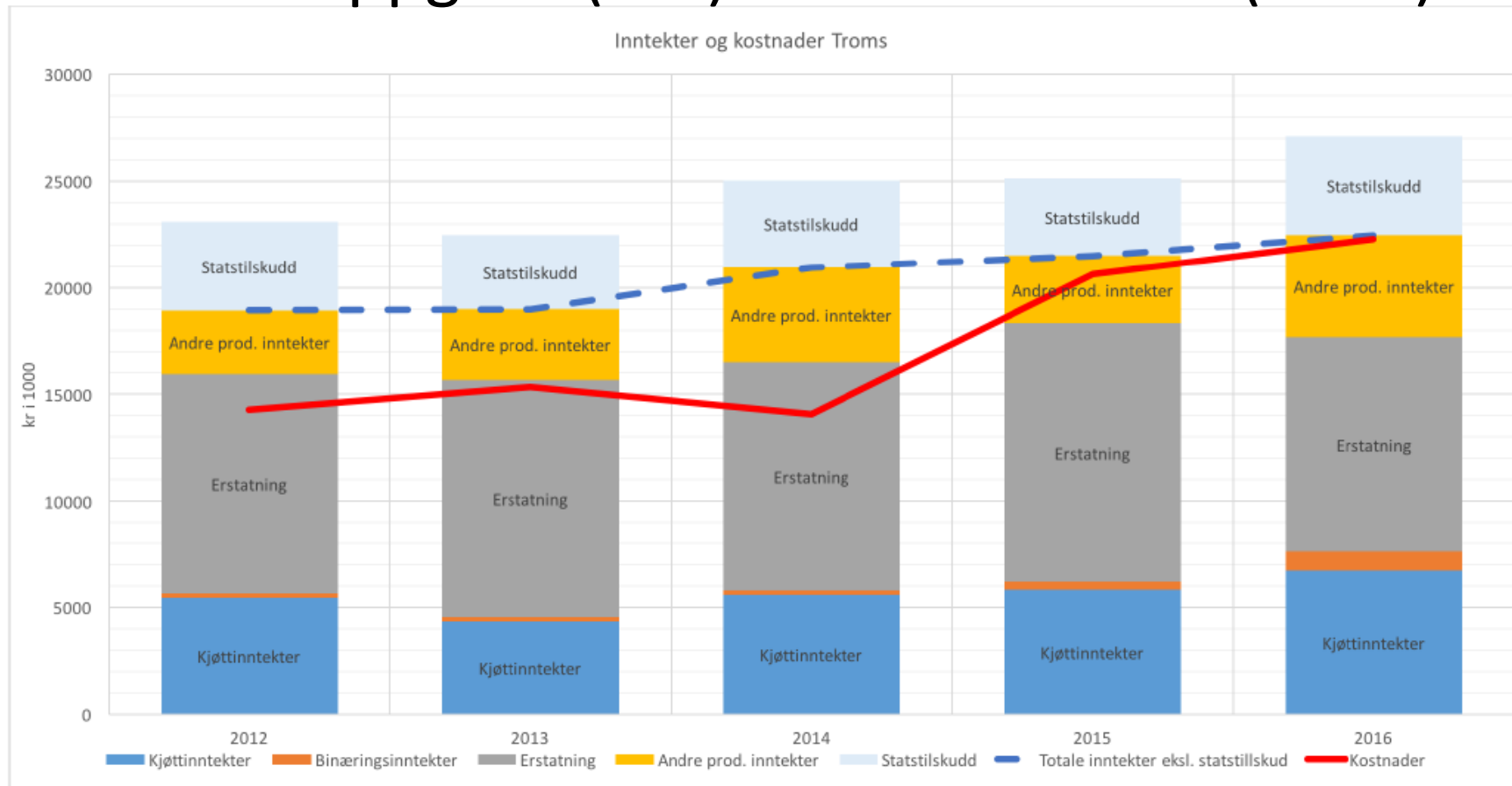
*Figur 8.1.10 Utvikling i størrelsen på inntektspostene i reindriftens totalregnskap i Troms i perioden 2005-2015 (*Budsjett-tall for 2015) (2014-kroner)*

Reintall, slakting og tap i Troms RBO

Fra inngrepsanalyse (2019)

Masteroppgave (UiT) Kai-Rune Hætta (2018)

Overskudd 2012 til 2016 uten statstilskudd. Inntekter fra erstatninger er største inntektskilden. Kostnadene økte med 56,19 %, totale inntekter ekskl. statstilskudd økte med 18,71 %. Binæringsinntekter og andre produksjonsbaserte inntekter økte med henholdsvis 311,82 % og 60,98 %, mens erstatninger er på noenlunde samme nivå.

Troms har og har hatt laveste produktivitet av alle regionene i denne perioden, i 2012 bare 1,9 kg per dyr, økt til 4,7 kg per dyr i 2016. Effektiviteten i flokken lav i denne regionen.

Hættas problemstilling:

Hva er den samfunnsmessig verdien av reindriftnæringa i Norge?

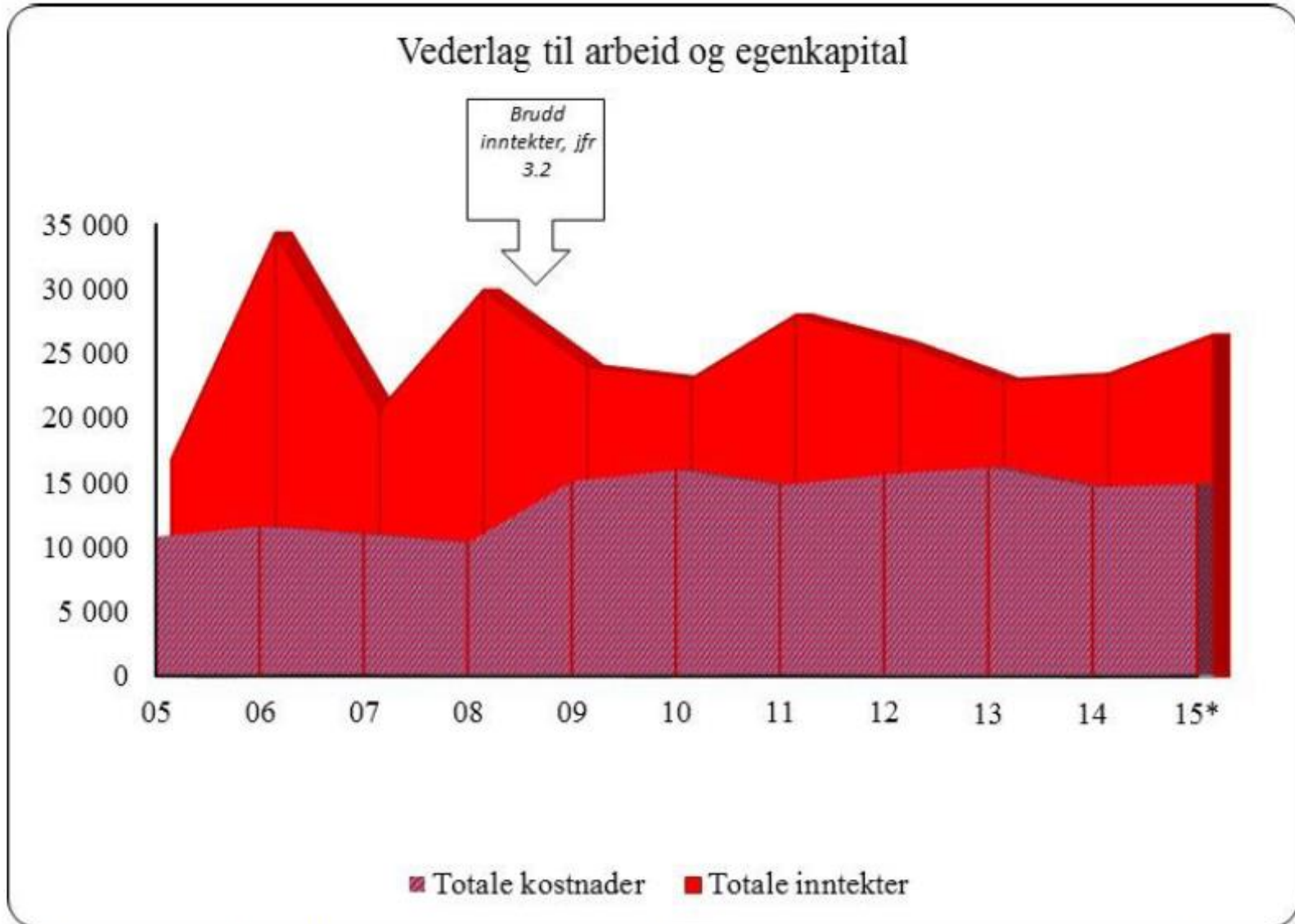
- Beregne *formuesverdien* til en naturressurs gjennom *ressursrenta* den produserer (standardmetode i økonomi brukt av SSB)
- **Ressursrente** (grunnrente)- def.
- *Merinntekt utover kostnadsdekning og vanlig avkastning på arbeid og kapital*
- **Formuesverdi-Nåverdi av framtidig grunnrente**

Tabell 8 Ressursrente 2016 uten lønnskompensasjon

Alle tall i KR. 1000

	Øst-Finnmark	Vest-Finnmark	Troms	Nordland	Nord-Trøndelag	Sør-Trøndl./Hedmark	Totalt
+ Driftsinntekter/Basisverdi	98 308	95 430	27 089	36 108	30 459	30 444	317 838
+ Næringsspesifikke skatter	-	-	-	-	-	-	-
- Produktspesifikke subsidier	28 912	35 817	4 628	5 454	6 449	9 160	90 420
- Produksjonsinnsats/driftnkostnader	63 272	55 215	18 813	30 415	12 832	10 659	191 206
- Normalavkastning på kapital	10 953	10 085	3 054	3 306	1 916	2 110	31 423
- Avskrivning/kapitalslit	14 693	16 848	3 470	4 883	2 625	2 199	44 718
- Ikke-Næringsspesifikke skatter og sub	-	-	-	-	-	-	-
= Ressursrente	- 19 522	- 22 535	- 2 876	- 7 950	6 637	6 316	- 39 929

Totalregnskap 2014

Figur 8.1.11 Utvikling i størrelsen på hovedpostene i reindriftens totalregnskap i Troms i perioden 2005-2015 (*Budsjett-tall for 2015) (2014-kroner)

Dagens situasjon-totalregnskap⁽²⁰¹⁵⁾

	INNTEKETER (mill. NOK)	KOSTNADER (mill. NOK)
Troms RBO	23	14
Nord-Troms	30	30
Samebyer	16	16*
SUM	69	60
* Stipulert samme kostnadsnivå som i Norge		

Utfordringer

- 1) Rovdyrtrykk, produksjonsbegrensning og erstatningsavhengighet
- 2) Grenseoverskridende reindrif; dobbeltbeiting og forvaltningsutfordringer
- 3) Sårbarhet for små distrikter/siidaandeler
- 4) Utvidet næringsgrunnlag
- 5) Synliggjøring av ringvirkninger
- **Burde kanskje også nevnt**
- (6) *klimaendringer* (jfr. Norut rapport 6/2017)
- (7) *inngrep og forstyrrelser* (jfr. Norut rapport 23/2018)

Reindriftsformer

Professor Israel Ruong: *reindriftsformen er en funksjon av landskapet* (1982). I sin doktoravhandling utviklet Johan Klemet Hætta Kalstad (1997) en typologi

Tabell 7. Reindriftsformer (Kalstad 1997: 168)

REINTALL			
HØYT	I «Tradisjonell pastoralisme/ monokultur»	II «Moderne storreindrift»	
LAVT	III «Peasant/ utnytte alle ressurser»	IV «Spesialisert kjøttproduksjon/ inntektsfokuseret»	
	INTENSIV	EKSTENSIV	GJETING

Mens typiske innlandsdistrikter både i Kautokeino/Nord-Troms og de svenske samebyene kan forbindes med felt II, er det felt III og IV som er mest relevant i forhold til små kystdistrikter. Felt III er den klassiske tilpasningen da landskapet i små kystdistrikter passer best for relativt små reinflokker med intensiv drift og god kontakt med reinen. Tradisjonelt fremmer denne driftsformen klassiske samiske verdier som *birget*; å utnytte alle ressurser og klare seg med lite (dvs. nært opp til naturalhusholdning). Noen kystdistrikter har praktisert denne tilpasningen opp til i dag. Felt IV er en mer moderne tilpasning.

Slakting og videreforedling

- Spørsmål om å ta merverdi i slakting/ videreforedling
- Reineiereide foretak (etablert både med/uten off. støtte) viktig redskap
- Rapporten bygger på intervjuer om både Kåringen og Andsvatn reinslakteri med tilknyttede familiebedrifter
- I tillegg til slakt av egen rein (ca 20 tonn) slakter de kanskje 3X så mye annen rein, småfe, elg =>
- Totalt kanskje 80 tonn
- Merpris 40-100%
- $100 \text{ kr/kg} * 60\% * 80 \text{ tonn} = 4,8 \text{ mill. kr.}$

**MERPRIS PÅ SAMME NIVÅ
SOM SLAKTEVERDI FOR
TROMS RBO**

Kultur- og opplevelsesproduksjon

- Rapporten bygger på intervjuer med 2 kulturbaserte opplevelsesbedrifter i Kanstadjord /Vestre Hinnøy RBO
 - Inga Sámi Siida og
 - Boazovázzi
- I forhold til begge bedriftene betoner eierne at det er *reindriffta som er basis og at tilleggsnæringa ikke må gå utover reindriffta, men må bidra til å styrke den*. Det er derfor en utfordring at man må være nok på fjellet til å ivareta at man har god kontroll og en flokk som er tam nok.
- Nærhet til store befolkningssentra og hovedfartsårer skaper mange utfordringer, men kan også gi muligheter; ulike former for turisme og kulturbasert opplevelsesproduksjon
- Foring av rein pga vanskelige vintre er meget kostnadskrevenende, turisme kan være svaret som snur kostnad til ny inntekt
- Kreativitet, pågangsmot og egen kompetanse kan gi grunnlag for egne arbeidsplasser tilknyttet reindriffta.

Lokale og regionale ringvirkninger

Del av reindrifta	Kostnader				Mill. kroner	Kilde/grunnlag
Troms RBO		Pr siidaandel	Lokal andel			
(siidandeler)	Reindriftskost.	kr 300 000	kr 213 000	47	10	Totalregnskap+anslag
	Tilleggsnæring				4	Intervju+spekulasjon
(personer)	Privat forbruk	kr 100 000		180	18	Varehandelsstatistikk
Samebyer	Privat forbruk				1	Intervju +spekulasjon
Nord-Troms	Reindriftskost.	kr 300 000	kr 90 000	109	10	Totalregnskap+anslag
	Privat forbruk	kr 100 000		100	10	Varehandsstat. + anslag
Troms fylke	Sum				53	

Multiplikatoreffekt «Multiplikatorer er et uttrykk for ringvirkningene av en sektor på produksjon, sysselsetting og inntekt. Sysselsettingsmultiplikatoren for en basisproduksjon, som reindrifta, måler endringer i total sysselsetting i et definert område som følge av at en endrer sysselsettinga i basisproduksjonen med en enhet.» (Karlstad & Lie, 2009) 1,6 i Finnmark

$$50 + 100/2 + 200/4 = 150$$

Multiplikatoreffekter

- «Multiplikatorer er et uttrykk for ringvirkningene av en sektor på produksjon, sysselsetting og inntekt. Sysselsettingsmultiplikatoren for en basisproduksjon, som reindrifta, måler endringer i total sysselsetting i et definert område som følge av at en endrer sysselsettinga i basisproduksjonen med en enhet.» (Karlstad & Lie, 2009)
- «Om vi for Finnmark tar utgangspunkt i en sysselsettingsmultiplikator på 1,6 for reindrifta, dvs. *at hver sysselsatt i reindrifta genererer 0,6 sysselsatte i andre næringer i Finnmark*, så tilsier det at de 400 (direkte) sysselsatte registrert med reindrift som *hovednæring* i Finnmark genererer 240 (indirekte) sysselsatte utenom reindriftnæringen – dvs. til sammen 640 sysselsatte totalt.»
- Tilsvarende for Troms:
 - $50 + 100/2 + 200/4 = 150$ heltidssysselsatte
 - $150 * 0,6 = 90$ indirekte sysselsatte
- Reindrifta i Troms-kan ut fra det forventes å gi sysselsetting for 90 personer i avleda virksomhet
- Testregning:
- 53 millioner kr. /90 = kr 589 000 pr. sysselsatt

Språk og kultur

Sameskolen i Troms

- Skole og barnehage, ca. 10 stillinger

Festivaler

- Markumeannu (2018)
 - Total omsetning 4,2 mill. kr.

Mange virksomheter og begivenheter som kunne kartlegges. Det må forventes å bli flere titalls millioner kr.

Økte ringvirkninger?

- Gjennomgangen sannsynliggjør at reindriftns kjøp i fylket er mer enn 50 millioner kroner.
- Det burde være grunnlag for at samebyene kunne handle mer i Norge enn nå.
- Det synes også som handelen burde kunne økes i Nord-Troms, selv om denne synes å være til dels betydelig allerede.

- Reindrifta har et potensiale til å styrke virksomheter i utkantene i fylket. Grundigere studier av kjøp av varer og tjenester hos relevante aktører kunne gi grunnlag for å kartlegge omsetningstall samt å beregne multiplikatoreffekter av disse.

- Intervjuene har gitt vurderinger som kan være vel så viktige som tallberegninger.
- Distrikter som driver godt og oppfattes å gi noe tilbake til lokalsamfunnet får goodwill tilbake, som reindrifta bl.a. tjener på i krevende arealplanprosesser.
- Relativt små tiltak kan være viktige. At reinslakteriet på Kåringen både foretar nedskjæring av elg og foretar en viss husdyrslakting er blitt meget populært og er et eksempel på positiv samhandling mellom reindrift, landbruk og andre. Kanstadjord/Vestre Hinnøy reinbeitedistrikt har også opplevd mer positiv innstilling fra kommunene i arealsaker både på grunn av slakteri og tilleggsnæringer.

Kulturell bærekraft

- Reindrift er et av de viktigste grunnlag for samisk kultur, språk, nærings- og samfunnsliv
- Mange skal ha grunnlag for å ha sitt utkomme av reindriften
- Skape grunnlag for at samene som ett folk i fellesskap kan utvikle sitt språk og sitt nærings- og samfunnsliv

Oppsummering og anbefalinger

- Rapporten tar sikte på å oppsummere reindrifas samfunnsmessige betydning i Troms i tilknytning til regionalplan for reindrift. Reindrifas samfunnsmessige betydning i Troms i tilknytning til regionalplan for reindrift. Hovedfokus på Troms reinbeiteområde men kommenterer også reindrifas i samebyene og deler av Vest-Finnmark reinbeiteområde som også har sine sommerbeiteområder i Troms fylke.
- Rapporten oppsummerer sentrale næringsøkonomiske parametere og finner påfallende avvik mellom at fylket har så rike sommerbeiter men samtidig ei reindrifas med å så dårlig økonomi og knytter dette til store tap, spesielt til rovdyr.
- Rapporten peker på at reindrifas har betydelige utviklingsmuligheter, men at dette er avhengig av visse forutsetninger. To fundamentale forhold er at **arealforvaltninga i fylket må spille på lag med næringa og at Norge trenger en ny rovdyrpolitikk som erkjenner at det ikke er rovdyra som er truet, men beitenæringene, og at dette er et vilkår for en bærekraftig reindrift.**
- Rapporten går gjennom intervju materiale fra distrikter som har lyktes med både egne slakteri og kulturbasert opplevelsesproduksjon. Med utgangspunkt i offentlig statistikk forsøker rapporten å stipulere den totale verdien av **reindrifas kjøp i andre sektorer** i Troms og konkluderer med at dette må være et tall over 50 millioner kroner, **dvs 10 X førstehåndsverdien av reinkjøttproduksjonen.**
- Rapporten slår fast reindrifas omfattende betydning for samisk språk og kultur og eksemplifiserer dette både gjennom Sameskolen i Troms og festivalarrangementer.
- Rapporten peker også på behovet for å styrke samarbeidet både internt i næringa og med andre. **Rapporten understreker også at forutsetningen for vellykket etablering tilleggsvirksomhet er at selve reindrifas fungerer og at kulturbasert tilleggsnæring krever mye av personlig interesse og engasjement.** Det fokuseres også på at det bør være grunnlag for å utvikle slakteri- og foredlingsvirksomheten. Det pekes spesielt på muligheter både i forhold til samebyene og Nord-Troms.
- Når det gjelder ringvirkninger pekes det på at både sommerbeitedistriktene i Nord-Troms og samebyene kan øke sine kjøp i distriktet. For øvrig vil lokale samhandlingsprosesser være viktig der både reindrifas verdiskaping og tjenesteyting for andre kan styrke dens posisjon i lokalsamfunnene.

Sammendrag

- Reindriftas samfunnsmessige betydning i Troms i tilknytning til regionalplan for reindrift.
- Hovedfokus på Troms reinbeiteområde men kommenterer også reindriften i samebyene og deler av Vest-Finnmark reinbeiteområde som også har sine sommerbeiteområder i Troms fylke.
- (1) Sentrale næringsøkonomiske parametere:
- påfallende avvik: rike sommerbeiter, men likevel svak økonomi
 - store tap, spesielt til rovdyr.
- (2) Intervjumateriale fra distrikter med både egne slakteri og kulturbasert opplevelsesproduksjon.
- + andre intervjuer
- (3) Offentlig statistikk forsøker rapporten å stipulere den totale verdien av reindriften kjøp i andre sektorer i Troms og konkluderer med at dette må være et tall over 50 millioner kroner.
- Slår fast reindriften omfattende betydning for samisk språk og kultur og eksemplifiserer dette både gjennom Sameskolen i Troms og festivalarrangementer.
- Rapporten peker på at reindriften har betydelige utviklingsmuligheter, men at dette er avhengig av visse forutsetninger.
 - arealforvaltninga i fylket må spille på lag med næringa og
 - Norge trenger en ny rovdyrpolitikk som erkjenner at det ikke er rovdyra som er truet, men beitenæringene, og at dette er et vilkår for en bærekraftig reindrift.
- Behov for å styrke samarbeidet både internt i næringa og med andre.
- Forutsetningen for vellykket etablering tilleggsvirksomhet er at selve reindriften fungerer godt
- Kulturbasert tilleggsnæring krever mye av personlig interesse og engasjement.
- Bør være grunnlag for å utvikle slakteri- og foredlingsvirksomheten. Det pekes spesielt på muligheter både i forhold til samebyene og Nord-Troms.
- Ringvirkninger:
 - bør synliggjøres
 - peker det på at både sommerbeitedistriktene i Nord-Troms og samebyene kan øke sine kjøp i distriktet.
 - For øvrig vil lokale samhandlingsprosesser være viktig der både reindriften verdiskaping og tjenesteyting for andre kan styrke dens posisjon i lokalsamfunnene.